

M.B.

Niektórzy znamienici synowie Ziemi Piotrkowskiej

Palestra 22/10(250), 59-63

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Był niewątpliwie wstrząsem nie tylko dla klasy robotniczej, ale także dla wszystkich oceniających ten mord w kategoriach norm etycznych. Zapewne nie przysporzył on zwolenników temu hasłu, które miało na celu łamanie przeciwnikom kości. Świadczył o tym manifestacyjny pogrzeb Teofila Jaszковского, w którym wzięły udział tłumy mieszkańców Piotrkowa, delegacje okolicznych miast, a także Łodzi i Warszawy pod dziesiątkami czerwonych sztandarów, składając hołd ofierze zbrodniczego terrorku.

Chyba tylko zbiegiem nadzwyczajnych okoliczności nazwać trzeba fakt, że na piotrkowskim Starym Cmentarzu spoczywają zwłoki zabitego i zabójcy w grobach położonych blisko siebie.

Powyższe wspomnienia napisałem częściowo na podstawie własnej pamięci, jako słuchacz procesu Kajdzińskiego, a częściowo na podstawie opracowań Andrzeja Micewskiego: „W cieniu marszałka Piłsudskiego” i „Z geografii politycznej II Rzeczypospolitej” oraz opracowania Olgi Uziembło, udostępnionego mi w Zakładzie Historii Partii w Warszawie.

Niektórzy znamienici synowie Ziemi Piotrkowskiej

ANDRZEJ FRYCZ MODRZEWSKI, ur. w 1503 r. w Wolborzu, woj. piotrkowskie, zm. 1572 r. w Wolborzu. Wychowanek szkoły wolborskiej i Akademii Krakowskiej. Podjął służbę dworską u kanclerza i prymasa Jana Łaskiego, następnie był sekretarzem królewskim i wójtem wolborskim. Wybitny pisarz polityczny i reformator społeczny. Pierwsza praca publicystyczna pt. „Łaski, czyli o karze za mężobójstwo” dotyczy reformy prawa karnego, mającej na celu wymierzanie jednakowej kary za zabójstwo niezależnie od pozycji społecznej zabójcy i ofiary. Główne i zasadnicze dzieło Andrzeja Frycza-Modrzewskiego „Commentariorum de Republica emendanda libri quinque” („O poprawie Rzeczypospolitej”) dało mu trwałą kartę w historii myśli społecznej kraju i Europy. W księdze „De legibus” tego traktatu zajął się — jako jedyny w ówczesnej Polsce autor — rozważaniami nad prawem i prawodawstwem, widząc w nim środek oddziaływania na zmiany życia społecznego i stosunków społecznych. Związany urodzeniem i całym swym życiem z ziemią piotrkowską.

ANDRZEJ PIOTRKOWCZYK, ur. w połowie XVI wieku w Piotrkowie, zmarł w 1620 r. w Krakowie. Syn mieszczanina piotrkowskiego Piotra Byka. Księgarz i drukarz. Założyciel drukarni w Krakowie, która następnie przeszła na własność Uniwersytetu Jagiellońskiego. Drukował konstytucje sejmowe, „Kazania” Piotra Skargi, wydał też m.in. „Gniazdo cnoty” Paprockiego. Nosił tytuł „typografa Jego Królewskiej Mości”.

STANISŁAW KONARSKI, ur. w 1700 r. w Żarczycach koło Jędrzejowa, zm. 1773 r. w Warszawie. W latach 1706—1715 pobierał nauki w kolegium pijarskim w Piotrkowie. Studiował we Włoszech i Francji. Pijar. Pisarz i działacz polityczny. Reformator szkolnictwa. Założyciel Collegium Nobilium w Warszawie. Autor pracy o zgubnym wpływie oligarchii magnackiej na życie kraju (tytuł pracy: „Rozmowa pewnego ziemianina ze swoim sąsiadem o teraźniejszych okolicznościach”). Głównym dziełem politycznym jest czterotomowy traktat „O skutecznym rad sposobie”,

wnoszący projekty reform ustrojowych. Podjął również wielkie wydawnictwo zbioru praw polskich *Volumina Legum* (wydał sześć tomów), kontynuowane później przez oo. pijarów po śmierci Konarskiego. Postulował prace nad kodyfikacją prawa polskiego.

JĘDRZEJ KITOWICZ, ur. w 1728 r. w Rzezycy, woj. piotrkowskie, zm. w 1804 r. w Rzezycy. Kanonik kolegiaty wolborskiej i administrator dóbr biskupich w Wolborzu (woj. piotrkowskie). Sekretarz prezydenta Trybunału Koronnego Michała Lipskiego w latach 1759—1760. Konfederat barski. Wydał pamiętniki polityczne za tytułowane „*Historja polska*” oraz niezwykle cenne szkice obyczajowe pod tytułem „*Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III*”.

STANISŁAW MAŁACHOWSKI, ur. 1736 r., zm. 1809 r. Syn Jana Małachowskiego, starosty opoczyńskiego, po którym przejął dobra w Białaczowie (woj. piotrkowskie). Wychowanek kolegium pijarskiego w Piotrkowie. Znakomity mąż stanu. Marszałek Trybunału Koronnego. Marszałek Sejmu Czteroletniego. Jeden z najwybitniejszych twórców Konstytucji 3 Maja, ustawy o miastach i innych reform. obrońca mieszczan i chłopów. Jako pierwszy zniósł w swych dobrach białaczowskich poddaństwo i wprowadził czynsze. Był prezesem Tymczasowej Komisji Rządowej w Księstwie Warszawskim, a następnie prezesem senatu.

WACŁAW ALEKSANDER MACIEJOWSKI, ur. w 1793 r., zm. w 1883 r. Wychowanek kolegium pijarskiego w Piotrkowie. Historyk i prawnik. Profesor prawa rzymskiego na Uniwersytecie Warszawskim. Autor dzieł naukowych: „*Historja prawodawstw słowiańskich*”; „*Polska aż do pierwszej połowy XVII w. pod względem obyczajów i zwyczajów*”; „*Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych aż do r. 1830*”.

STANISŁAW SRZEDNICKI, ur. 1840 r., zm. w 1925 r. w Piotrkowie. Prawnik. Od 1860 r. sędzia Sądu Okręgowego w Piotrkowie, następnie jego wiceprezes. Po odzyskaniu niepodległości I prezes Sądu Najwyższego w Warszawie.

MARCELI NENCKI, ur. w 1847 r. w Boczku koło Sieradza, zm. w 1901 r. Wychowanek gimnazjum piotrkowskiego. Uczestnik powstania styczniowego. Fizjolog i chemik. Profesor uniwersytetów w Bernie i w Petersburgu. Twórca chemii drobnoustrojów. Odkrył heminę i podał jej wzór strukturalny. Autor wielu prac naukowych, wydanych jako „*Opera omnia*” w 1905 r.

KAZIMIERZ STRONCZYŃSKI, ur. w 1809 r. w Piotrkowie, zm. w 1896 r. w Piotrkowie. Wychowanek kolegium pijarskiego w Piotrkowie. Numizmatyk i archeolog. Sekretarz Heroldii, referendarz senatu, dyrektor komisji wyznań i oświaty oraz senator. Członek Akademii Umiejętności w Krakowie. Pierwszy inwentaryzator zabytków kultury narodowej i twórca numizmatyki polskiej. Ogłosił prace: „*Pieniądze Piastów od czasów najdawniejszych do roku 1340*”; „*Dawne monety polskie dynastji Piastów i Jagiellonów*”; „*Pomniki książęce Piastów*” i inne.

WŁADYSŁAW STANISŁAW REYMONT, ur. w 1867 r. w Kobielach Wielkich (woj. piotrkowskie), zm. w 1925 r. Pisarz. Laureat nagrody Nobla w 1924 r. Uczęszczał do szkoły w Będkowie w woj. piotrkowskim. Wiele lat pracował na kolei warszawsko-wiedeńskiej jako pracownik stacji Wolbórka (obecnie stacja Czarnocin, woj. piotrkowskie) i już tam napisał kilka nowel oraz powieść „*Fermenty*”. Autor „*Chłopów*”, „*Ziemi obiecanej*”, „*Komedjantki*”, „*Roku 1794*” i innych dzieł.

ROMUALD MIELCZARSKI, ur. w 1871 r. w Betchatowie, woj. piotrkowskie, zm. w 1926 r. Działacz ruchu spółdzielczego. Ukończył Akademię Handlową w Antwerpii. Zesłany na Kaukaz za działalność patriotyczną. Powrócił do kraju w 1906 r. i wraz ze Stanisławem Wojciechowskim rozpoczął organizowanie ruchu spółdzielczego. Założył pismo „Społem”. Działacz PPS. Od 1908 r. dyrektor Związku Spółdzielni Spożywczych.

STANISŁAW PATSCHKE, ur. w 1871 r. w Niechcicach, woj. piotrkowskie, zm. w 1917 r. Inżynier mechanik. Technolog. Profesor maszynoznawstwa i termodynamiki technicznej. Rektor Politechniki Warszawskiej. Ogłosił: „Zasady termodynamiki” i inne prace naukowe.

WITOLD CHODŹKO, ur. w 1875 r. w Piotrkowie, zm. w 1954 r. Lekarz, doktor medycyny. Działacz społeczny i propagator higieny. W latach 1919—1923 minister zdrowia publicznego. Dyrektor Państwowej Szkoły Higieny w Warszawie. Członek Polskiej Akademii Umiejętności. Ogłosił wiele prac z dziedziny psychiatrii, neurologii, higieny i medycyny publicznej.

JAN ADOLF HERTZ, ur. w 1879 r. w Piotrkowie, zm. w 1943 r. Literat. Podkomisarz straży obywatelskiej w Warszawie w 1915 r. Wiceprezes Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy Polskich. Dramaturg, poeta i prozaik. Autor sztuk: „Młody las”, „Bez tarczy”, „Przebudzenie” i innych.

WŁODZIMIERZ PERZYŃSKI, ur. w 1877 r. w Opocznie, zm. w 1930 r. Dramaturg i powieściopisarz. Syn Władysława, redaktora „Dziennika dla wszystkich”. Autor komedii: „Szczęście Frania”, „Lekkomyślna siostra” i innych oraz powieści „Sławny człowiek” i „Klejnoty”.

KAZIMIERZ RUDNICKI, ur. w 1879 r. w Radomiu, zm. w 1959 r. w Warszawie. Prawnik i działacz społeczny. W latach 1910—1923 pracował w Piotrkowie jako adwokat, a następnie jako prokurator. W roku 1919 przejął m. Piotrkowa. Następnie był wiceministrem sprawiedliwości i prokuratorem Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Oskarżał w procesie Eligiusza Niewiadomskiego, zabójcy Prezydenta RP Gabriela Narutowicza. Przed wojną określany jako „czerwony prokurator”. Usunięty w 1936 r. ze stanowiska za pomoc udzielaną oskarżonym w procesach politycznych. Po wojnie sędzia Sądu Najwyższego i Sądu Wojewódzkiego w Krakowie. Ogłosił w 1957 r. „Wspomnienia prokuratora”.

LUCJAN RUDNICKI, ur. w 1882 r. w Sulejowie, woj. piotrkowskie, zm. w 1968 r. w Warszawie. Pisarz i działacz rewolucyjny. Członek PPS, SDKPiL, KPP, PPR i PZPR. Poseł na Sejm PRL. Przewodniczący Zarządu Głównego Stowarzyszenia Ateistów. Przewodniczący Prezydium MRN w Sulejowie. Autor pamiętników „Stare i nowe” oraz powieści związanych z ruchem robotniczym.

TEOFIL WOJĘŃSKI, ur. w 1890 r. w Radomsku, woj. piotrkowskie, zm. w 1963 r. Pedagog. Doktor filologii. Działacz nauczycielskiego ruchu związkowego. Przed wojną długoletni prezes Zw. Zaw. Naucz. Polsk. Szk. Śr. Autor szeregu artykułów publicystycznych i pedagogicznych oraz prac z historii literatury.

ADAM PRÓCHNIK, ur. w 1892 r. we Lwowie, zm. w 1942 r. w Warszawie. Historyk, nauczyciel, publicysta. Działacz rewolucyjny. Członek PPS. Od 1919 r.

przebywał w Piotrkowie, pracując jako nauczyciel historii w miejscowej szkole handlowej. W latach 1925—1931 przewodniczący Rady Miejskiej. Posel na Sejm kadencji 1928—1930. Po odebraniu mu prawa nauczania przeniósł się w 1930 roku do Poznania, a następnie do Warszawy. Przywódca Polskich Socjalistów w czasie okupacji. Autor wielu publikacji i prac historycznych.

STEFAN GROT-ROWECKI, ur. 25 lipca 1895 r. w Piotrkowie Trybunalskim (w domu przy ul. Kaliskiej 2), rozstrzelany w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen na rozkaz Himmlera w sierpniu 1944 r. Jako dowódca Armii Krajowej aresztowany w Warszawie w dniu 30 czerwca 1943 r. Generał dywizji. W latach 1930—1939 dowódca szeregu jednostek wojskowych. Od 1940 r. Komendant Główny ZWZ, a od 1941 r. — Armii Krajowej. Odznaczony szeregiem odznaczeń wojskowych.

HENRYK DOBRZAŃSKI, ur. w 1897 r. w Jaśle, poległ 30 kwietnia 1940 r. w Anielinie w woj. piotrkowskim. Szeroko znany jako major HUBAL. Żołnierz Legionów Polskich. Po odzyskaniu niepodległości oficer WP w randze rotmistrza. W latach międzywojennych znakomity reprezentant Polski na międzynarodowych zawodach hipicznych. W 1939 r. zastępca dowódcy 110 pułku ułanów. Po klęsce wrześniowej nie zdjął munduru i utworzył Oddział Wydzielony Wojska Polskiego. Oddział ten przez Puszczę Kozienicką, Starachowice, Bodzentym, Ruski Bród i Hutę przesunął w połowie listopada 1939 r. swój rejon działań w Opatoczynie, Ceteń, Bielawy, Stefanów, Fryszlerka, Radzice Małe, Gałki Kszczonowskie, Hucisko — to szlak prowadzący mjr. Hubala do Anielina. Tam zginął w walce.

MIECZYŚŁAW TRAJDOS, ur. w 1892 r. w Piotrkowie, zginął w 1943 r. w Poznaniu, ścięty toporem. Wychowanek gimnazjum piotrkowskiego i Uniwersytetu Warszawskiego. Adwokat w Warszawie. Bliski współpracownik Romana Dmowskiego. Redaktor „Gazety Warszawskiej”. W czasie okupacji przewodniczący Stronnictwa Narodowego w Warszawie. Aresztowany przez gestapo w 1941 roku.

KONRAD GUDERSKI, ur. w 1900 r. w Piotrkowie, poległ 1 września 1939 r. w Gdańsku. Pseudonim „Konrad”. Inżynier budownictwa wodnego. Rzeczoznawca techniczny przy Ministerstwie Spraw Wojskowych. W kwietniu 1939 r. delegowany do specjalnych zadań na Wybrzeżu. Organizator obrony i dowódca obrony Poczty Polskiej w W.M. Gdańsku. W czasie odpierania kolejnego ataku niemieckiego na gmach poczty poległ ugodzony odłamkiem granatu.

JAN KAŁUŻA, ur. w 1906 r. w Piotrkowie, zginął na Pawiaku w 1944 r. Wychowanek gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Piotrkowie i Instytutu Wychowania Fizycznego. Nauczyciel szkół warszawskich. Sportowiec. Trener lekkoatletów. Działacz Związku Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych.

OSKAR LANGE, ur. w 1904 r. w Tomaszowie Mazowieckim, woj. piotrkowskie, zm. w 1966 r. w Warszawie. Naukowiec. Wybitny ekonomista. Profesor Szkoły Głównej Planowania i Statystyki. Działacz państwowy, zastępca Przewodniczącego Rady Państwa. Wydał wiele prac naukowych z zakresu ekonomii politycznej, ekonometrii i polityki.

FRANCISZEK ZUBRZYCKI, ur. w 1915 r. w Radomiu, zginął w 1942 r. w Tomaszowie Mazowieckim. Pseudonim „Mały Franek”. Student Politechniki Warszawskiej. Członek KZMP. Dowódca pierwszego oddziału Gwardii Ludowej im. Stefana Czarnieckiego. Po potyczce pod Polichnem (woj. piotrkowskie) oddział

zgrupował się w okolicy Tomaszowa Mazowieckiego i tam w czasie walki na przejeździe kolejowym zginął „Mały Franek”.

TADEUSZ ZARSKI. ur. w 1896 r. w Piotrkowie, zm. w 1934 r. w Związku Radzieckim. Wychowanek gimnazjum piotrkowskiego. Nauczyciel. Członek Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej i PPS. W latach 1914—1916 zesłaniec polityczny. Uczestnik Rewolucji Październikowej. Przywódca PPS-Opozycji. Działacz KPP. Posel na Sejm. W latach 1930—1932 więziony i w ramach wymiany więźniów politycznych przetransportowany do ZSSR. Tam wskutek fałszywych oskarżeń politycznych aresztowany w 1934 roku i stracony. Zrehabilitowany po XX Zjeździe KPZR w 1956 r.

*

Przedstawione biogramy nie wyczerpują listy zasłużonych dla Kraju osób, urodzonych bądź związanych działalnością z Piotrkowem Trybunalskim i województwem piotrkowskim. Licniejszy wybór tego rodzaju biogramów zawiera przewodnik pt. „Piotrków Trybunalski i okolice” pióra Tadeusza Nowakowskiego (Wyd. Sport i Turystyka, Warszawa 1972).

Warto jeszcze poświęcić kilka słów działalności adwokatów piotrkowskich w latach 1905—1914. Adwokaci piotrkowscy tego okresu w swej przeważającej części oddają swoją wiedzę i pomoc w służbę nasilającej się na terenie ówczesnej guberni piotrkowskiej (Piotrków, Łódź, Zagłębie Dąbrowskie) walki i oporu przeciwko zaborcy carskiemu. Niezależnie od indywidualnej pracy zawodowej adwokaci piotrkowscy działają zrzeszeni w Kole Obrońców Politycznych, zorganizowanym w b. Kongresówce przez znanego adwokata warszawskiego Stanisława Patka. Koło Obrońców Politycznych miało na celu obronę każdego Polaka oskarżonego o walkę przeciw zaborcy. Wśród szeregu wybitnych ówczesnych adwokatów piotrkowskich — żarliwych patriotów wymienić należy: adw. Dobrosława Kleynę, adw. Ludwika Cybulskiego, późniejszego prezesa Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim, i adw. Stanisława Chrzanowskiego.

M.B.,

INFORMACJA

Redakcja „Palestry” uprzejmie informuje, że roczna cena prenumeraty miesięcznika „Palestra” na rok 1979 wynosi 380,— zł (łącznie z wkładkami „Biblioteki PALESTRY”).

Jednocześnie Redakcja prosi o nadsyłanie zamówień na prenumeratę na rok 1979 oraz o wznawianie prenumeraty przez dotychczasowych prenumeratorów.

Wszelką korespondencję w powyższych sprawach prosimy kierować bezpośrednio pod adresem Redakcji:

ul. Świętojerska 16
00-202 Warszawa